

software en handleidingen te leveren. Het ook door collega Offerhaus geprezen programma BOOKENDS kost iets meer dan U.S. \$ 100 en is afkomstig van een commerciële firma. Dat de schrijver meent software ten bedrage van enkele duizenden guldens te moeten aanprijzen verdriet ons. Vergeleken bij wetenschappelijke boeken met vaak ook een geringe oplage is software te duur. Het is naar onze mening onjuist bij een niet met de materie vertrouwd publiek de indruk te wekken dat alle softwarepakketten die de moeite waard zijn ook duur zouden moeten zijn.

Offline-programma's die de verbinding met database-programma's bewerkstelligen zijn geen databases zoals Offerhaus beweert, maar zogenaamde terminal-programma's, waarvan de bediening zeer eenvoudig kan zijn nadat het programma eenmaal (door de leverancier, of via een simpel menu) is ingesteld. Dat database-programma's per onderwerp maar 256 tekens zouden kunnen opslaan is niet juist; dit hangt geheel af van de gekozen programma-tuur.

's-Gravenhage,
Heerlen, januari 1985

M.A. AGSTERIBBE
P. HÖPPENER

Ik neem aan, dat de collegae Agsteribbe en Höppener een langdurige professionele begeleiding hebben ontvangen op hun eerste schreden op het doornige pad van de automatisering. Ik heb dat niet, en ik beken dan ook graag mijn onkunde als daar reden voor is. De bedoeling van deze op verzoek van de redactie geschreven artikelen was niet primair om een handleiding voor het gebruik van de microcomputer (en dus uitdrukkelijk niet de zg. home computer) te geven, want boeken die hieraan voldoen zijn te kust en te keur bij de wetenschappelijke boekhandel en computerwinkels te vinden. De artikelen zijn daarentegen de neerslag van de persoonlijke ervaring van een niet-elektronisch geschoold of zelfs geïnteresseerd arts, die zonder enige kennis of ervaring de sprong in het duister waagt, en die naderhand het verzoek krijgt om anderen deelgenoot te maken van zijn goede en zeker ook van zijn kwade ervaringen.

Ik wil zeker niet ontkennen, dat veel huiscomputers met een interne geheugencapaciteit van 48 kb best voor (eenvoudige) tekstverwerking en administratie bruikbaar zijn. Als men echter dergelijke programma's gebruiken wil voor het verwerken van volumineuze bestanden, zoals literatuurgegevens of een artikel van 10-20 pagina's, is de geheugencapaciteit van de computer veel te gauw verzadigd. Omdat de gegevensopslag veelal plaatsvindt op een cassettebandje verliest men erg veel tijd. Bovendien hebben weinig 48 kb microcomputers de mogelijkheid voor het aansluiten van een CP/M-kaart. Een (CP/M) programma als WordStar – overigens wegens zijn omvang, gecompliceerdheid en excessief hoge prijs een slecht voorbeeld – neemt al 105 kb in beslag, waarvan 49 kb direct toegankelijk moet zijn. Maakt men gebruik van de bij WordStar behorende randprogramma's als MAILMERGE en SPELLSTAR, dan komt daar nog extra 136 kb bovenop. WordStar kan dus eigenlijk alleen echt goed functioneren vanaf een Winchester-drive of op de 2e generatie 16-bits 256 kb microcomputers. WordStar wordt veel gebruikt, het heeft veel mogelijkheden, maar is een vrij oud programma. Het is door zijn tientallen gecompliceerde codes uitgesproken gebruiksonvriendelijk, de service is abominabel (bij een Engelse versie kreeg ik een Frans en een Spaans handboek!), en gezien de enorme omzet had de prijs langzamerhand best iets lager gekund. Ik heb het alleen maar genoemd omdat Martz's database BIBLIOFILE uitsluitend met WordStar kan werken.

Ten aanzien van het schrijven van wetenschappelijke artikelen is een misverstand ontstaan door wijziging van het woordje „de” in „een”: van de door mij uitgeteste tekstverwerkingsprogramma's voor de Apple IIe computer, nl. Apple Writer, Format II, WordStar en Word Juggler IIe is geen enkele bruikbaar om op snelle en eenvoudige wijze al schrijvende literatuurreferenties op te bergen, regelmatig te consulteren en later te ordenen en uit te typen. Het enige mij bekende randprogramma dat dat in principe zou moeten kunnen is „PAPERBASE” (Wight Scientific, Londen), dat echter wegens de vele „bugs” op dit moment nog niet direct is aan te bevelen.

De opmerkingen over al of niet kopieerbaarheid zijn spelen met woorden. Ik ben het er mee eens dat kopieerbaarheid essentieel is, maar het ook door mijn critici geroemde programma BOOKENDS is niet kopieerbaar. Bovendien kan men door een fout in het programma de eigen programmaschijf overschrijven, zodat die dan verloren is. Men kan dan alleen nog een nieuwe kopen.

Ik ben het er ook mee eens, dat de voor goede software gevraagde prijzen excessief hoog zijn. Om een Nederlands protest te voorkomen heb ik zo zorgvuldig mogelijk nagegaan welke programmatuur er door Nederlandse firma's op de markt is gebracht. De prijs daarvan is mij, gezien de herkomst, ook erg tegengevallen. Overigens liggen de redenen voor die hoge prijzen voor de hand: De meeste software is van Amerikaanse afkomst, en moet in dollars worden betaald; de zo geroemde kopieerbaarheid maakt, dat de koper moet bloeden voor de vele illegale kopieerders. Bovendien blijkt mijn, uit eigen ervaring voortgekomen, opmerking over de tolvrijheid van wetenschappelijke software onjuist te zijn; mijn woordvoerders bij de douane hebben mij medegedeeld, dat het Europees parlement hierover vorig jaar heeft gediscussieerd, maar dat het niet tot een uitspraak heeft kunnen komen. De BTW staat dan ook nog steeds op 19%, en de invoerrechten op ruim 30%.

Er zijn inderdaad heel simpele offline-programma's; of die in de praktijk bruikbaar zijn om met gecompliceerde databases als die van de Amerikaanse „National Library of Medicine” te communiceren en gegevens daaruit over te hevelen op eigen schijfgeheugen of printer is mij onbekend; mijn – niet bemoedigende – ervaring met een demonstratie van SciMate Offline stemt mij pessimistisch.

Het is tenslotte juist, dat de duurdere databases d.m.v. „stringing” veelvoudigen van 256 tekens per veld kunnen opslaan, maar dan spreekt men bepaald niet meer over eenvoudige en goedkope programmatuur voor een 48 kb 8-bits computer. Het is een goed principe om beginners door iets verder gevorderde beginners in te laten leiden; als gevorderden als de collegae Agsteribbe en Höppener daarbij op constructieve wijze de helpende hand willen bieden, dan zal deze dankbaar worden aangenomen.

Amsterdam, januari 1985

L. OFFERHAUS

De artikelen van collega Offerhaus over het opslaan van literatuurgegevens (1985; bl. 58-9 en 68-73) geven duidelijk aan met welke keuzeproblemen men te maken kan krijgen wanneer men van kaartenbak naar „database” overgaat. Echter, in zijn artikelen worden meer de mogelijkheden van soms zeer geavanceerde en voor velen onbereikbare maar ook mogelijk onnodige systemen naar voren gebracht, terwijl niet ingegaan wordt op een onderscheid in behoeften van de gebruiker.

Grote instituten, zoals het ministerie van WVC, zullen hele andere eisen aan bestanden stellen dan kleine labora-

toriumeenheden met vaak een beperkter interessegebied. De eisen die men aan een bestand stelt, bepalen in eerste instantie de wijze van opslag en het terugvinden. Allerlei bijkomende voorwaarden, zoals het koppelen van literatuurgegevens aan WordStar zijn secundair, te meer daar bijna elk tijdschrift zijn eigen regels heeft voor de literatuurlijst. Primaire voorwaarden zijn echter dat van een artikelen een aantal gegevens opgeslagen kan worden en dat op verscheidene codes, liefst gelijktijdig, teruggezocht kan worden.

Het is duidelijk dat naarmate er aan meer voorwaarden (bijv. naam en voorletters van auteurs, titel, tijdschrift en pagina's, trefwoorden, samenvatting) voldaan moet worden de invoertijd van alle gegevens zal toenemen en de beschikbare opslagruimte groter zal moeten zijn, tenzij men zich abonneert op faciliteiten via een „host” als DIMDI. Dit laatste is voor de particuliere gebruiker reeds mogelijk, maar hij dient dan wel voldoende op te vragen ten einde ervaring in literatuuronderzoek te behouden. De kleingebruiker, zoals een onderzoeksgroep, de individuele specialist of huisarts is voor een literatuuronderzoek meer gebaat bij een aanvraag via een ervaren „DIMDI”-gebruiker dan via een eigen lijn. Desalniettemin zit de kleingebruiker ook met kaartenbakken vol gegevens die „de computer in moeten” en als kaartenbakhouder kom je dan al gauw met de vraag: wat zijn mijn mogelijkheden?

Deze zijn te splitsen in financiële en personele mogelijkheden. Indien men over voldoende secretariële ondersteuning beschikt zal men snel geneigd zijn de voorwaarden ten aanzien van het bestand daarop af te stemmen: d. w. z. opslag van zoveel mogelijk gegevens. Dit leidt dan bijna automatisch tot een systeem waarbij de Winchester-schijf de kostbare eindvoorwaarde wordt. Beschikt men over minder secretariële ondersteuning dan zal de opslag van gegevens meer in telegramstijl gaan plaatsvinden, waarvoor beduidend minder kostbare apparatuur nodig is. Natuurlijk leidt het „telegram” tot verlies van informatie. De essentie kan echter dezelfde zijn als bij een „lang bericht”. Als kleingebruiker ben ik een aantal jaren geleden begonnen met literaturopslag met de Hewlett Packard 9825A tafelcomputer die in feite niet geschikt is voor dit type opslag van gegevens (maar gebruikt is bij gebrek aan beter). Het programma bevat mogelijkheden tot invoeren, opslaan, corrigeren en enkelvoudig of meervoudig zoeken tot 12 codes per artikel en ik stel het programma beschikbaar voor elke geïnteresseerde die in het bezit is van zg. homecomputers zoals Commodore 64, Apple II, etc. „Vertalen” moet u echter zelf doen. Ons programma is zoals collega Offerhaus schreef „met liefde . . . en ’n duidelijk doel voor ogen geschreven”.

Leiden, januari 1985

J. EGBERTS

De reactie van collega Egberts heeft mijn volle sympathie omdat hij misschien nog beter dan ik weergeeft hoe groot de kloof is die (nog) gaapt tussen de amateur met een kleine 8-bits computer en de professionele beheerder van een terminal. Waarschijnlijk is om reden van diplomatieke voorzichtigheid uit mijn artikel onvoldoende naar voren gekomen, dat mijn eigen problemen uit nood geboren zijn. Een ministerie – ik heb mijn werkgever er met opzet buiten gelaten – is principieel geen bron van wetenschappelijke informatie; de documentatiebehoefte van de beleidssector ligt overwegend in de psychosociale sfeer, de bibliotheekfaciliteiten zijn ook financieel uiterst beperkt en de communicatielijnen met wetenschappelijke bibliotheken zijn lang en overbelast. Bovendien staat de automatisering ten

departementen nog in de kinderschoenen. Dat heeft tot gevolg, dat als men een bruikbaar privé literatuurarchief wil opzetten, dit voornamelijk zal bestaan uit een aantal particuliere abonnementen en een overdrukcollectie die terugzoekbaar beheerd moeten worden. Ook het multidisciplinaire karakter van de klinische farmacologie maakt dat men zijn gegevens uit de gehele klinische en preklinische literatuur „bij elkaar moet schrapen”. Het door mij uitvoerig gerefereerde programma Sci-Mate is een natuurlijk verlengstuk van de, eveneens van ISI afkomstige, en voor zulk „schrapen” eminent geschikte periodiek *Current Contents/Life Sciences*.

Goedkoop kan men Sci-Mate inderdaad niet noemen. Onbereikbaar is echter een te zwaar woord. De overwaarding van de dollar is daaraan mede schuld. Men krijgt echter wel waar voor zijn geld. Bovendien anticipeert men met een dergelijk programma op een ontwikkeling, die in de V.S. al jaren een feit is, nl. de directe aansluiting van microcomputer aan host-computer. Nu is het nog zo, dat men bij aanvragen bij de „National Library of Medicine” (MEDLARS of anderszins) van te voren zijn trefwoorden moet opgeven, en dan door de terminal behorende bibliotheek vergast wordt op vele meters papier, die voor 80% irrelevant informatie bevatten. Het ligt veel meer voor de hand om op het scherm zelf te selecteren wat men behouden wil en deze informatie voor later uitprinten zal „downloaden” op diskette. Een dergelijke handelwijze is ook vele malen goedkoper dan het thans gebruikte monopolistische systeem. Jammer genoeg is het Europese computertelefoonnet voor de particuliere gebruiker nog veel te duur. Technische beletselen zijn er inderdaad sinds kort niet meer.

Collega Egberts noemt zeer terecht het probleem, dat ieder tijdschrift zijn eigen regels voor het opstellen van literatuurreferenties heeft. Zoals bekend, trachten echter de in de „Vancouver-groep” verenigde tijdschriften (bij welke regels o.a. het *Nederlands Tijdschrift voor Geneeskunde* zich aangesloten heeft) hieraan een einde te maken door het stellen van uniforme regels. Verschillende eenvoudige microcomputerprogramma's, zoals het door mij genoemde BOOKENDS en het in ontwikkeling zijnde PAPERBASE (Wight Scientific, Londen, afkomstig van het British Museum) maken het echter mogelijk om de ene „stijl” met enkele commando's in de andere „stijl” over te zetten.

Het is een bekende misvatting, dat de aanschaffing en het gebruik van een goed microcomputersysteem automatisch maakt, dat men meer secretariële hulp nodig heeft. De ontwikkeling in de V.S. toont overduidelijk, dat de vakbonden gelijk hebben, en dat de traditionele secretaresse op grote schaal vervangen wordt door de met twee vingers typende manager. Ook het opereren met een hard disk valt voor iemand met een academische opleiding te leren.

Tenslotte: Ook de schrijvers van „semi-professionele” software als BIBLIOFILE, BOOKENDS en SciMate zijn op precies dezelfde wijze begonnen als collega Egberts; wil men echter over de voornaamste barrière van ieder kaartstelsel – de onuitwisselbaarheid – heen komen, dan is een zekere mate van professionalisering onvermijdbaar. Bovendien weten de meeste geïnteresseerden niets van programmeren, en dat hoeft dan ook niet. Daarnaast is het bij de keuze van een opslagprogramma uiterst belangrijk dat men een systeem uitkiest, waarmee men vele jaren uit de voeten kan; door „vertaal”-problemen is het na enige tijd overstappen naar een ander systeem praktisch onmogelijk.

Amsterdam, januari 1985

L. OFFERHAUS